مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی
دفتر مطالعات بخش عمومی
مسلسل: ۲۲۰۶۹ ■ آذر ۱۴۰۵

تبیین تکالیف شبکه بانکی در اجرای قانون مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی

تاریـــخ انتشـــار: ۱۴۰۵/۹/۳
Publish Date : 2026/11/24

عنوان: تبیین تکالیف شبکه بانکی در اجرای قانون مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی

تهیه و تدوین کنندگان: (Authors) : جواد اسکندری، مرتضی میشکار مطلق

واژه‌های کلیدی: قانون مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی، پایگاه جامع جمع‌آوری و تحلیل داده بانک مرکزی، صورت‌حساب الکترونیکی، پایگاه اطلاعاتی موضوع ماده (۱۶۹ مکرر) قانون مالیات‌های مستقیم ، مالیات بر عایدی سرمایه ، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

ناشـر: مرکزپژوهش‌های مجلس شـورای اسلامی

DOI: https://doi.org/10.22034/mrc.report.22069
Permanent Link: https://report.mrc.ir/article_12088.html
Publisher : Islamic Parliament Research Center of Iran

شماره مسلسل: ۲۲۰۶۹
کـد موضـوعی: ۲۳۰

عنوان: تبیین تکالیف شبکه بانکی در اجرای قانون مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی

نوع گـزارش: طرح/ لایحه☐، نظارتی■، راهبردی☐، پیش‌نویس قانونی☐

نام دفتر: مطالعات بخش عمومی (گروه سیاست‌های مالیاتی)

مدیر مطالعه: هادی ترابی‌فر

ناظر علمی: سیدعباس پرهیزکاری

گرافیک و صفحه آرایی: سعید احمدعلیزاده

ویراستارادبی: زهرا کریمی

تاریخ شروع مطالعه: مرداد ۱۴۰۴

نمایه در پایگاه مرکز اطلاعاتی علمی جهاد دانشگاهی (SID)، پایگاه مجلات تخصصی نور (NoorMags)

فهرست مطالب

چکیده ۶

خلاصه مدیریتی ۷

۱. مقدمه ۹

۲. تکالیف اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان ۱۱

۲-۱. صدور صورت‌حساب‌های الکترونیکی ۱۱

۲-۲. تفکیک حساب‌های تجاری و غیر تجاری ۱۴

۲-۳. اختصاص شناسه یکتا به کلیه تراکنش‌ها ۱۵

۲-۴. تبادل اطلاعات با بانک مرکزی ۱۶

۳. جمع‌بندی ۲۳

منابع و مآخذ ۲۵

فهرست جداول

جدول ۱. مهم‌ترین تکالیف اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان مطابق قانون مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی ۲۱

جدول ۲. خلاصه تکالیف اصلی اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان مطابق قانون مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی ۲۴

فهرست شکل‌ها

شکل ۱. نمونه صورت‌حساب الکترونیکی واریز تسهیلات (فرضی) ۱۳

شکل ۲. تکالیف اصلی اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان براساس قانون مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی ۱۹

تبیین تکالیف شبکه بانکی در اجرای قانون مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی

چکیده

قانون مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی با هدف ایجاد هزینه برای فعالیت‌های سوداگرانه، بهبود عدالت مالیاتی، افزایش شفافیت جریان وجوه و هدایت منابع به سمت فعالیت‌های مولد به تصویب رسیده است. در قانون مذکور، اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان، مانند شبکه بانکی، صندوق‌های قرض‌الحسنه، تعاونی‌های اعتبار و ارائه‌کنندگان خدمات کیف پول، تکالیف متعددی برعهده دارند که با سه هدف ۱. تکمیل پایگاه جامع جمع‌آوری و تحلیل داده بانک مرکزی؛ ۲. تکمیل پایگاه اطلاعاتی سازمان امور مالیاتی کشور موضوع ماده (۱۶۹ مکرر) قانون مالیات‌های مستقیم و ۳. فراهم‌نمودن امکان تطبیق جریان وجوه با صورت‌حساب‌های الکترونیکی در نظر گرفته شده‌اند.

این گزارش با هدف تبیین تکالیف اصلی اشخاص مذکور در چارچوب قانون مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی تهیه شده است. همچنین، با توجه به پراکندگی این تکالیف در مواد مختلف قانون، گردآوری یکپارچه آنها می‌تواند ضمن تسهیل اجرا، امکان پیگیری و ارزیابی دقیق انجام تکالیف قانونی را با اهداف نظارتی برای نهادهای ذی‌ربط فراهم کند. براساس متن قانون، اهم تکالیف این اشخاص را می‌توان به‌این شرح دسته‌بندی کرد: ۱. صدور صورت‌حساب‌های الکترونیکی؛ ۲. تفکیک حساب‌های تجاری و غیرتجاری؛ ۳. اختصاص شناسه یکتا به کلیه تراکنش‌ها؛ ۴. تبادل اطلاعات با بانک مرکزی.

علاوه‌بر موارد فوق، همکاری در مسدودسازی وجوه حساب اشخاص بدهکار مالیاتی و رعایت الزامات قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی نیز از دیگر تکالیف اشخاص مذکور است. اجرای کامل این مجموعه اقدام‌ها، زمینه‌ساز تکمیل زنجیره نظارت بانک مرکزی، ارتقای حکمرانی داده‌محور، افزایش شفافیت مالی و تحقق عدالت مالیاتی در سطح کشور خواهد بود.

خلاصه مدیریتی

بیان /شرح مسئله

قانون مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی با هدف بهبود عدالت مالیاتی، کاهش فعالیت‌های سوداگرانه در بازار دارایی‌ها، افزایش شفافیت اقتصادی و هدایت سرمایه‌ها به سمت فعالیت‌های مولد به تصویب رسیده است. عمده تکالیف اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان در این قانون، ناظر به احکام بخش اول قانون با عنوان «**بستر اجرایی**» در نظر گرفته شده است. مطابق متن قانون، این اشخاص شامل کلیه اشخاصی هستند که نسبت به انجام عملیات بانکی موضوع بند «چ» ماده (۱) قانون بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، اعم از بانک‌های ایرانی و شعب و نمایندگی بانک‌های خارجی مستقر در کشور، صندوق‌های قرض‌الحسنه، تعاونی‌های اعتبار و ارائه‌کنندگان خدمات کیف پول، اشتغال دارند.

بخش اول بستر اجرایی، به تولید و تبادل اطلاعات تراکنش‌ها توسط اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان نظیر شبکه بانکی می‌پردازد. همچنین احکام مربوط به صدور صورت‌حساب‌های الکترونیکی، تفکیک حساب‌های تجاری و غیرتجاری، اختصاص شناسه یکتا به تراکنش‌ها و تبادل اطلاعات با بانک مرکزی در این بخش تشریح شده است. اطلاعات ریزتراکنش‌های ارسالی توسط اشخاص مذکور در پایگاه جامع جمع‌آوری و تحلیل داده موضوع جزء «۳» بند «الف» ماده (۴) قانون بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران تجمیع و تحلیل شده و مطابق قوانین و مقررات مربوط، برای بهره‌برداری سایر نهادها استفاده می‌شود.

در صورت استقرار بستر اجرایی، امکان برقراری تناظر و تطبیق میان اطلاعات صورت‌حساب‌های الکترونیکی و تراکنش‌ها فراهم می‌شود. چنین سازوکاری شفافیت جریان وجوه در نظام اقتصادی کشور را ارتقا داده و از طریق ایجاد قابلیت رهگیری تراکنش‌ها، ابزار مؤثری برای مقابله با فعالیت‌های غیرشفاف و مخرب نظیر پول‌شویی و فرار مالیاتی فراهم می‌آورد.

با توجه به پراکندگی وظایف اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان در مواد مختلف قانون، گردآوری یکپارچه تکالیف می‌تواند ضمن تسهیل اجرا، امکان پیگیری و ارزیابی دقیق انجام تکالیف قانونی با اهداف نظارتی را برای نهادهای ذی‌ربط فراهم کند.

نقطه‌نظرات / یافته‌های کلیدی

در این گزارش براساس متن قانون، مهم‌ترین تکالیف اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان شامل موارد زیر هستند:

۱. **صدور صورت‌حساب‌های الکترونیکی:** اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان موظف‌اند حسب مورد در خصوص وجوه واریزی نظیر سود سپرده، سود اوراق مشارکت و تسهیلات و همچنین تراکنش‌های ارزی، هم‌زمان با انجام عملیات نسبت به صدور صورت‌حساب الکترونیکی اقدام کنند. همچنین در مواردی که پرداخت وجه موجب ایجاد تعهد برای دریافت‌کننده و الزام وی به استرداد آن می‌شود، نظیر قرض و ودیعه، اشخاص مذکور موظف به صدور صورت‌حساب الکترونیکی مربوطه هستند.

۲. **تفکیک حساب‌های تجاری و غیرتجاری:** اشخاص مذکور موظف‌اند وضعیت حساب‌های اشخاص را به‌عنوان تجاری یا غیرتجاری ثبت و تغییرات آن را اعمال کنند. کلیه حساب‌های متعلق به اشخاص حقوقی تجاری محسوب شده و حساب‌های اشخاص غیرتجاری نیز، مگر در مواردی که مطابق ضوابط به‌عنوان حساب تجاری معرفی شوند، غیرتجاری محسوب خواهند شد.

۳. **اختصاص شناسه یکتا به کلیه تراکنش‌ها:** اشخاص فوق موظف‌اند برای کلیه تراکنش‌ها اعم از واریزی و برداشتی، مطابق استاندارد یا دستورالعمل اعلامی بانک مرکزی، شناسه یکتا اختصاص دهند. اختصاص این شناسه، امکان شناسایی و رهگیری منحصربه‌فرد تراکنش‌ها

و برقراری تناظر میان جریان وجوه و صورت‌حساب‌های الکترونیکی را فراهم می‌کند. در موارد مقرر، تراکنش‌های ناشی از انتقال یا وصول اسناد تجاری نیز مشمول این تکلیف خواهند بود.

۴ **تبادل اطلاعات با بانک مرکزی:** اشخاص مذکور موظف‌اند اطلاعات ریز تراکنش‌های کلیه حساب‌های تجاری و غیرتجاری را در هر ماه، حداکثر ظرف ده روز پس از پایان ماه، به پایگاه جامع جمع‌آوری و تحلیل داده بانک مرکزی ارسال کنند. همچنین اطلاعات مربوط به صدور و ثبت انتقال اسناد تجاری باید در مواعد مقرر به این پایگاه ارسال شود. اشخاص مذکور موظف‌اند در صورت ابلاغ بانک مرکزی، تمام یا بخشی از اطلاعات ریز تراکنش‌ها را هم‌زمان با انجام تراکنش نیز ارسال کنند.

علاوه‌بر چهار تکلیف اصلی مذکور، قانون تکالیف اصلی دیگری نیز برای اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان پیش‌بینی کرده است. در حوزه ابزارهای پرداخت، بانک مرکزی و حسب مورد بانک‌ها و ارائه‌دهندگان خدمات پرداخت موظف‌اند مشخصات بهره‌برداران دستگاه‌های کارتخوان بانکی، پایانه‌های پرداخت الکترونیکی و سایر ابزارهای پرداخت مشابه را به سازمان امور مالیاتی کشور اعلام کنند. همچنین اتصال این ابزارها به شبکه پرداخت بانکی صرفاً در صورت برخورداری از شناسه یکتا و اتصال به حساب تجاری متعلق به مؤدی دارای مجوز فعالیت مجاز است. ازسوی‌دیگر، در موارد مقرر در ماده (۱۲۶) قانون مالیات‌های مستقیم، اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان موظف‌اند متعاقب اعلام بانک مرکزی، وجوه موجود در حساب‌های شخص بدهکار را تا میزان مالیات علی‌الحساب مربوط مسدود کنند.

همچنین، رعایت قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی در فرایندهای جمع‌آوری، ثبت و تبادل اطلاعات موضوع قانون الزامی بوده و اشخاص مذکور موظف‌اند تکالیف اطلاعاتی خود را در چارچوب ضوابط مقرر در این قانون انجام دهند. علاوه‌بر این، عدم انجام تکالیف مقرر در قانون مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی توسط اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱)، تخلف موضوع ماده (۲۳) قانون بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران محسوب می‌شود. بر این اساس، تکالیف مقرر برای اشخاص مذکور، علاوه‌بر کارکرد مالیاتی و اطلاعاتی، از پشتوانه نظارتی بانک مرکزی نیز برخوردار است.

پیشنهاد راهکار تقنینی، نظارتی یا سیاستی

شناسایی، تجمیع و تبیین دقیق مهم‌ترین تکالیف قانونی اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان در قانون مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی می‌تواند نقش مهمی در ارتقای ارزیابی دقیق میزان انجام تکالیف قانونی با اهداف نظارتی برای نهادهای ذی‌ربط و نیز تقویت هماهنگی مؤثر میان بانک مرکزی، سازمان امور مالیاتی کشور و اشخاص مذکور ایفا کند. با توجه به نقش مهم این اشخاص در تولید، ثبت و تبادل اطلاعات مورد نیاز برای استقرار بستر اجرایی قانون، راهکارها و پیشنهادهای زیر قابل طرح و پیگیری است.

- تدوین و ابلاغ به‌موقع ضوابط، استانداردها و دستورالعمل‌های اجرایی مورد نیاز توسط بانک مرکزی و سازمان امور مالیاتی کشور، به‌منظور فراهم کردن امکان اجرای دقیق تکالیف ازسوی اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان؛
- تهیه برنامه عملیاتی مشترک میان بانک مرکزی، سازمان امور مالیاتی کشور و اشخاص مذکور برای اجرای تکالیفی از قبیل صدور صورت‌حساب‌های الکترونیکی، تفکیک حساب‌های تجاری و غیرتجاری، اختصاص شناسه یکتا به کلیه تراکنش‌ها و تبادل اطلاعات؛
- پایش مستمر اجرای تکالیف و گزارش‌دهی شفاف درباره میزان پیشرفت و موانع اجرایی به نهادهای نظارتی ذی‌ربط، ازجمله کمیسیون اقتصادی مجلس شورای اسلامی.

۱. مقدمه

شبکه بانکی یکی از مهم‌ترین بسترهای رسمی گردش وجوه در اقتصاد است که بخش عمده دریافت‌ها، پرداخت‌ها، نقل و انتقال وجوه و سایر عملیات مالی اشخاص از طریق آن انجام می‌شود. افتتاح و نگهداری حساب‌های بانکی، انتقال وجوه، دریافت سپرده، اعطای تسهیلات، پرداخت سود و انجام عملیات ارزی، موجب تولید حجم گسترده‌ای از اطلاعات مالی و معاملاتی درباره اشخاص می‌شود. ازاین‌رو، اطلاعات تولید شده در شبکه بانکی، به‌دلیل قابلیت انتساب به اشخاص و ثبت نظام‌مند جریان وجوه، یکی از مهم‌ترین اجزای زیرساخت اطلاعات اقتصادی کشور و از منابع اصلی مورد استفاده نهادهای حاکمیتی برای اهداف نظارتی، سیاستگذاری و مالیاتی است.

دسترسی نظام‌های مالیاتی به اطلاعاتی که توسط اشخاص ثالث درباره فعالیت‌های اقتصادی و مالی اشخاص تولید می‌شود، سابقه‌ای طولانی در نظام‌های مالیاتی جهان دارد. گزارش سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD) در سال ۲۰۰۰ با عنوان «بهبود دسترسی به اطلاعات بانکی برای اهداف مالیاتی»، بر اهمیت دسترسی مؤثر نهادهای مالیاتی به اطلاعات بانکی و نقش آن در ارتقای شفافیت اقتصادی، مقابله با فرار مالیاتی و پولشویی و اجرای مؤثر قوانین مالیاتی تأکید دارد. مطابق گزارش مذکور، محدود بودن دسترسی به اطلاعات بانکی امکان شناسایی فعالیت‌ها و درآمدهای واقعی اشخاص را کاهش داده، زمینه گسترش فعالیت‌های غیرشفاف را فراهم کرده و کارایی نظام مالیاتی را تحت تأثیر قرار می‌دهد[۱].

اهمیت اطلاعات بانکی صرفاً به تشخیص درآمد یا محاسبه مالیات اشخاص حقیقی و حقوقی محدود نمی‌شود. اطلاعات مربوط به حساب‌ها و تراکنش‌ها، در صورت برخورداری از پوشش کافی، ساختار استاندارد، قابلیت انتساب و دسترسی به‌موقع، امکان بازسازی جریان وجوه، تطبیق اطلاعات مالی اشخاص با سایر داده‌های اقتصادی و شناسایی ارتباط میان پرداخت‌ها و معاملات را فراهم می‌کند. این اطلاعات همچنین می‌تواند در نظارت بر شبکه بانکی، شناسایی جریان‌های مالی غیرعادی، مبارزه با پولشویی و ارتقای کیفیت سیاستگذاری اقتصادی استفاده شود. به همین دلیل، استانداردسازی نحوه تولید و ثبت داده در مبدأ و ایجاد سازوکار منظم برای انتقال آن به پایگاه‌های اطلاعاتی حاکمیتی، از الزامات بهره‌برداری مؤثر از اطلاعات بانکی است.

در همین راستا، قانون مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی[۲]، به‌عنوان یکی از اصلاحات مهم نظام مالیاتی کشور در سال ۱۴۰۴ به تصویب رسیده است. اجرای مؤثر این قانون، همانند سایر قوانین مالیاتی مبتنی‌بر داده، مستلزم دسترسی به اطلاعات شفاف، دقیق و قابل اتکای معاملات و جریان وجوه است. بخش نخست قانون با عنوان «بستر اجرایی»، زیرساخت لازم برای تولید، ثبت، تجمیع و تبادل اطلاعات مورد نیاز اجرای قانون را پیش‌بینی کرده است. بخش مهمی از این زیرساخت به اطلاعاتی مربوط می‌شود که توسط اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان[۳]، مانند بانک‌های ایرانی، شعب و نمایندگی بانک‌های خارجی مستقر در کشور، صندوق‌های قرض‌الحسنه، تعاونی‌های اعتبار و ارائه‌کنندگان خدمات کیف پول، تولید شده و به پایگاه جامع جمع‌آوری و تحلیل داده بانک مرکزی ارسال می‌شود.

این گزارش با تمرکز بر تکالیف اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان[۳] و موارد مربوط به زیرساخت اطلاعاتی پیش‌بینی شده در بخش بستر اجرایی قانون مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی، احکام مندرج را در دو محور اصلی به شرح زیر بررسی می‌کند.

- **اطلاعات صورت‌حساب‌های الکترونیکی:** این محور به صدور صورت‌حساب الکترونیکی توسط اشخاص و مراجع تعیین شده در ماده (۱۶ مکرر) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان [۳] الحاقی به‌موجب ماده (۸) قانون مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی [۲] اختصاص دارد. از جمله این نهادها می‌توان به سازمان ثبت اسناد و املاک کشور برای انتقال املاک، حق واگذاری محل، واگذاری منافع و معاملات اموال دارای سند رسمی، فرماندهی انتظامی جمهوری اسلامی ایران برای انتقال وسایل نقلیه و سازمان بورس و اوراق بهادار برای انتقال سهام، حق تقدم و سایر اوراق بهادار در بازار سرمایه اشاره کرد. همچنین اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان [۳] نظیر شبکه بانکی مکلف‌اند نسبت به صدور صورت‌حساب الکترونیکی در خصوص انواع وجوه واریزی از قبیل سود سپرده‌ها، سود اوراق مشارکت، پرداخت تسهیلات و نیز تراکنش‌های ارزی اقدام کنند. علاوه‌بر این، اشخاص مذکور مکلف‌اند در مواردی که پرداخت وجه موجب ایجاد تعهد بر ذمه دریافت‌کننده وجه شده و دریافت‌کننده وجه را متعهد به استرداد می‌کند، نظیر قرض و ودیعه، صورت‌حساب الکترونیکی مربوطه را صادر کنند.
- **اطلاعات تراکنش‌ها:** این بخش ناظر بر احکام ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان [۳] اصلاحی به‌موجب ماده (۷) قانون مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی [۲] است. در این بخش، به تولید، ثبت و تبادل اطلاعات تراکنش‌ها میان اشخاص مذکور نظیر شبکه بانکی، صندوق‌های قرض‌الحسنه، تعاونی‌های اعتبار و ارائه‌کنندگان خدمات کیف پول و بانک مرکزی از طریق تکمیل پایگاه جامع جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها موضوع جزء «۳» بند «الف» ماده (۴) قانون بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران [۴] می‌پردازد. مطابق قانون، بانک مرکزی موظف است به‌منظور تحلیل تراکنش‌ها اقدام‌هایی نظیر شناسایی، طبقه‌بندی و اعمال احکام قانونی مربوط به اسناد تجاری و واسطه‌های انجام تراکنش در فرایند تجمیع و تحلیل اطلاعات انجام دهد و اطلاعات آن را برمبنای شماره ملی یا شماره فراگیر اتباع خارجی برای اشخاص غیرتجاری و شماره اقتصادی برای اشخاص تجاری تجمیع کند. این اطلاعات مطابق قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی [۵] مصوب ۱۴۰۱، در اختیار نهادهای ذی‌ربط از جمله سازمان امور مالیاتی کشور قرار خواهد گرفت.

بر این اساس، اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان [۳] در مبدأ تولید و ثبت داده قرار دارند و بانک مرکزی در این سازوکار عمدتاً نقش استانداردگذار، دریافت‌کننده، تجمیع‌کننده، تحلیل‌کننده و ناظر بر اطلاعات را برعهده دارد. کیفیت عملکرد اشخاص فوق در ثبت صحیح وضعیت حساب‌ها، تخصیص شناسه یکتا، تولید اطلاعات کامل ریز تراکنش‌ها، صدور صورت‌حساب‌های الکترونیکی و ارسال به‌موقع اطلاعات، مستقیماً بر کیفیت پایگاه جامع جمع‌آوری و تحلیل داده بانک مرکزی و پایگاه اطلاعاتی سازمان امور مالیاتی کشور موضوع ماده (۱۶۹ مکرر) قانون مالیات‌های مستقیم [۶] اثرگذار است.

ازاین‌رو، تکالیف مقرر برای شبکه بانکی و سایر اشخاص مذکور را نباید صرفاً مجموعه‌ای از الزامات مالیاتی تلقی کرد. اجرای این تکالیف از یک‌سو زیرساخت لازم برای اجرای قانون مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی و ایجاد تناظر میان معاملات و جریان وجوه را فراهم کرده و از سوی‌دیگر، با تکمیل داده‌های بانک مرکزی، امکان توسعه نظارت داده‌محور بر عملیات بانکی و گردش وجوه را افزایش می‌دهد. در واقع، داده در سطح شبکه بانکی و سایر اشخاص مذکور تولید شده، در پایگاه جامع جمع‌آوری و تحلیل داده بانک مرکزی تجمیع و تحلیل می‌شود و حسب قوانین و مقررات مربوط در اختیار سایر نهادهای ذی‌ربط قرار می‌گیرد.

بنابراین، شبکه بانکی و سایر اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه

مؤدیان [۳] از مهم‌ترین اشخاص مؤثر در استقرار بستر اجرایی قانون مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی [۲] محسوب می‌شوند. مهم‌ترین نقش این اشخاص در این چارچوب، تولید، ثبت و ارسال صحیح و به‌موقع اطلاعات مربوط به حساب‌ها، تراکنش‌ها و رویدادهای مالی و بانکی در قالب استانداردهای تعیین شده است. تکالیف متعدد اشخاص مذکور در ادامه به تفصیل بررسی می‌شود.

این گزارش با تمرکز بر بررسی و تحلیل احکام قانونی، به شناسایی، دسته‌بندی و تبیین یکپارچه تکالیف اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان می‌پردازد. ازاین‌رو، ارزیابی میزان آمادگی زیرساخت‌های اجرایی اشخاص مذکور و برآورد هزینه‌ها و منافع اقتصادی اجرای این تکالیف، مستلزم بررسی‌های تکمیلی و بهره‌گیری از داده‌های میدانی است.

۲. تکالیف اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان

در این گزارش با هدف تبیین تکالیف اصلی اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان [۳] مانند بانک‌های ایرانی، شعب و نمایندگی بانک‌های خارجی مستقر در کشور، صندوق‌های قرض‌الحسنه، تعاونی‌های اعتبار و ارائه‌کنندگان خدمات کیف پول در چارچوب قانون مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی [۲]، تلاش شده مجموعه تکالیف مرتبط با این اشخاص به‌صورت یکپارچه گردآوری و ارائه شود. این اقدام می‌تواند ضمن تسهیل اجرا، امکان پیگیری و ارزیابی دقیق انجام تکالیف قانونی را با اهداف نظارتی برای نهادهای ذی‌ربط فراهم کند. براساس قانون مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی [۲]، مهم‌ترین تکالیف اشخاص مذکور شامل موارد زیر است.

۱. صدور صورت‌حساب‌های الکترونیکی؛
۲. تفکیک حساب‌های تجاری و غیرتجاری؛
۳. اختصاص شناسه یکتا به کلیه تراکنش‌ها؛
۴. تبادل اطلاعات با بانک مرکزی.

در ادامه هر یک از تکالیف اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان [۳] به تفکیک تشریح خواهند شد.

۲-۱. صدور صورت‌حساب‌های الکترونیکی

مطابق ماده (۱۶ مکرر) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان [۳]، اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) این قانون موظف‌اند حسب مورد در خصوص موارد زیر نسبت به صدور صورت‌حساب الکترونیکی اقدام کنند:

- **هرگونه وجوه واریزی نظیر سود سپرده، سود اوراق مشارکت و تسهیلات، هم‌زمان با واریز وجه؛**
- **تراکنش‌های ارزی؛**
- **در مواردی که پرداخت وجه موجب ایجاد تعهد برای دریافت‌کننده می‌شود و دریافت‌کننده وجه را متعهد به استرداد آن می‌کند، نظیر سپرده‌گذاری، قرض و ودیعه.**

اشخاص مذکور نظیر شبکه بانکی به‌واسطه نقشی که در دریافت، پرداخت و انتقال وجوه و ارائه انواع خدمات بانکی و مالی دارند، اطلاعات بخش قابل توجهی از رویدادهای مالی اشخاص را در اختیار دارند. بخشی از این رویدادها مستقیماً ناشی از خرید و فروش کالا و خدمات نیستند، بلکه از روابط و عملیات مالی نظیر پرداخت سود سپرده، اعطای تسهیلات، سپرده‌گذاری، قرض، ودیعه و عملیات ارزی ناشی می‌شوند. در

چنین مواردی، صرف مشاهده انتقال وجه نمی‌تواند منشأ و ماهیت اقتصادی آن را مشخص کرده و صدور صورت‌حساب الکترونیکی، امکان ثبت ساختاریافته ماهیت رویداد مالی و ارتباط آن با جریان وجه مربوط را فراهم کند. این کارکرد در زمره دو جزء اصلی بستر اجرایی قانون، یعنی «اطلاعات صورت‌حساب‌های الکترونیکی» و «اطلاعات تراکنش‌ها» است.

براساس قانون، اطلاعات مندرج در صورت‌حساب‌های الکترونیکی صادر شده توسط اشخاص مذکور، علاوه‌بر استفاده در محاسبه انواع مالیات‌ها مانند مالیات بر عایدی سرمایه و مالیات بر درآمد اتفاقی، مبنایی برای تکمیل پایگاه‌های اطلاعاتی، تهیه اظهارنامه‌های پیش‌فرض، ارتقای شفافیت جریان وجوه و تقویت نظام اطلاعات مالی کشور محسوب می‌شود. بر همین اساس، صدور صورت‌حساب الکترونیکی یکی از مهم‌ترین تکالیف قانونی اشخاص فوق در اجرای قانون مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی است.

به‌عنوان نمونه، صورت‌حساب الکترونیکی مربوط به واریز تسهیلات دارای بخش‌های زیر است.

- **اطلاعات انتقال‌دهنده وجه (تسهیلات‌دهنده):** نظیر نام و شماره اقتصادی تسهیلات‌دهنده.
- **اطلاعات انتقال‌گیرنده وجه (تسهیلات‌گیرنده):** نظیر نوع شخص (حقیقی یا حقوقی)، حسب مورد شماره اقتصادی یا شماره ملی و شماره فراگیر اتباع غیرایرانی و نام تسهیلات‌گیرنده.
- **اطلاعات تسهیلات:** نظیر ارزش ریالی تسهیلات پرداختی، شماره قرارداد تسهیلات، شماره شبای انتقال‌گیرنده وجه و شناسه یکتای تراکنش یا تراکنش‌های متناظر.
- **اطلاعات پایه صورت‌حساب الکترونیکی:** نظیر شماره منحصربه‌فرد مالیاتی و تاریخ صدور صورت‌حساب الکترونیکی.

نمونه‌ای فرضی از صورت‌حساب الکترونیکی واریز تسهیلات، برای درک بهتر و تقریب ذهن، در شکل ۱ ارائه شده است.

شکل ۱. نمونه صورت‌حساب الکترونیکی واریز تسهیلات (فرضی)

شماره منحصربفرد مالیاتی:		تاریخ و زمان صدور صورتحساب:	1404/03/12 ۱۴:۲۷:۳۰
ABCD123456789123456799	**صورتحساب الکترونیکی**	نوع صورتحساب:	نوع اول — موضوع صورتحساب: اصلی
شماره منحصربفرد مالیاتی صورتحساب مرجع: -	واریز تسهیلات	نوع شخص صادرکننده صورتحساب:	تسهیلات‌دهنده
سریال صورتحساب الکترونیکی داخلی حافظه مالیاتی: S054001952			
اطلاعات طرفین			
اطلاعات صادرکننده صورتحساب			
کد یکتا شعبه تسهیلات دهنده : 00119	شماره اقتصادی صادرکننده صورتحساب الکترونیکی تسهیلات دهنده: ۱۴۰۰۰۰۱۲۳۴۵۶۷۸		نوع شخص : حقوقی
اطلاعات تسهیلات گیرنده			
شماره شبا حساب بانکی: 010170000000100324200001	شماره اقتصادی / شماره ملی / شماره اختصاصی (فراگیر) اتباع خارجی: ۲۳۴۵۶۰۱۲۳۴		نوع شخص : حقیقی ایرانی
اطلاعات شخص تجاری واسطه			
شماره اقتصادی شخص تجاری واسطه تسهیلات : -			
اطلاعات ضامن			
شماره اقتصادی / شماره ملی / شماره اختصاصی (فراگیر) اتباع خارجی : ۲۱۴۵۴۱۹۲۱۲			نوع شخص: حقیقی ایرانی
اطلاعات تسهیلات			
ساختار ارائه تسهیلات: مستقیم	نوع قرارداد تسهیلات: مرابحه		شماره قرارداد تسهیلات: ۱۳۷۶۰۹۹۰۰۸
اصل مبلغ تسهیلات: ۳,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰ ریال	معادل ریالی تسهیلات: -		تعداد اقساط تسهیلات: ۱۲
مبلغ واریز شده تسهیلات: ۲,۹۷۰,۰۰۰,۰۰۰ ریال	تاریخ شروع بازپرداخت تسهیلات: 1404/04/30		مبلغ کارمزد تسهیلات: ۳۰,۰۰۰,۰۰۰ ریال
واحد پولی: ریال	مبلغ سود تسهیلات: ۶۰۰,۰۰۰,۰۰۰ ریال		
اطلاعات پرداخت			
شناسه یکتای تراکنش های متناظر : ۵۵۰e8400-e29b-41d4-a716-446655440000	مبلغ تسهیلات مشمول مالیات: ۰ ریال		وضعیت بازپرداخت تسهیلات :
مبلغ تسهیلات تسویه شده توسط سایر اشخاص: -			

مأخذ: یافته‌های پژوهش.

صدور صحیح و به‌موقع صورت‌حساب‌های الکترونیکی توسط اشخاص مذکور، علاوه‌بر ثبت ماهیت رویدادهای مالی، امکان برقراری ارتباط میان صورت‌حساب الکترونیکی و تراکنش یا تراکنش‌های متناظر را فراهم می‌کند. این امر ضمن تحکیم استقرار بستر اجرایی، امکان شناسایی دقیق‌تر منشأ و ماهیت جریان وجوه و بهره‌برداری سامانه‌ای از اطلاعات را فراهم می‌کند.

۲-۲. تفکیک حساب‌های تجاری و غیر تجاری

یکی از چالش‌های اساسی نظام مالیاتی در سال‌های اخیر، نبود شفافیت در مرزبندی حساب‌های اشخاص بوده است. استفاده هم‌زمان از یک حساب برای فعالیت‌های شغلی (تجاری) و امور شخصی (غیر تجاری) سبب شده حجم و ماهیت تراکنش‌های مربوط به فعالیت شغلی به‌درستی قابل شناسایی نباشد و درنتیجه، تشخیص درآمد واقعی مؤدیان با دشواری مواجه شود. این موضوع می‌تواند زمینه‌ساز سوءاستفاده از حساب‌های غیر تجاری برای مقاصدی همچون پول‌شویی و فرار مالیاتی و نیز ابهام در محاسبه مالیات شود. فقدان تفکیک روشن میان حساب‌های تجاری و غیر تجاری، علاوه‌بر ایجاد بار مضاعف نظارتی بر نظام مالیاتی در فرایند رصد و تحلیل تراکنش‌ها، موجب تضعیف اعتماد عمومی و خدشه به اصل عدالت مالیاتی می‌شود.

اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان [۳] نظیر شبکه بانکی، مسئول افتتاح حساب‌های تجاری و غیر تجاری و ارائه خدمات به عموم مردم هستند و اجرای عملی تفکیک این حساب‌ها نیز بر دوش آنها خواهد بود. براساس احکام قانون مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی، سازمان امور مالیاتی کشور اطلاعات مربوط به تجاری بودن حساب‌ها را براساس اظهار اشخاص تجاری در اختیار بانک مرکزی قرار می‌دهد و بانک مرکزی نیز موظف است این اطلاعات را برای اعمال وضعیت مربوط به اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان [۳] ارسال کند. بر این اساس، حساب‌ها باید متناسب با وضعیت تجاری یا غیر تجاری آنها در سامانه‌های اشخاص مذکور ثبت و نگهداری شوند.

براساس قانون مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی، هر گونه حساب اعم از ارزی و ریالی متعلق به اشخاص تجاری نزد اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان [۳]، حساب تجاری محسوب می‌شود. همچنین هر گونه حساب اعم از ارزی و ریالی متعلق به اشخاص غیر تجاری نزد اشخاص مذکور، حساب غیر تجاری محسوب شده، مگر آنکه حساب مربوط به‌عنوان حساب تجاری به سازمان امور مالیاتی کشور معرفی شود. در خصوص اشخاص حقوقی نیز کلیه حساب‌های متعلق به آنها حساب تجاری محسوب می‌شود. گزارش بانک مرکزی نیز همین تفکیک را مبنای تشریح تکلیف قرار داده است.

تفکیک حساب‌های تجاری و غیر تجاری صرفاً یک طبقه‌بندی شکلی نزد اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان [۳] نیست، بلکه مبنای اجرای بخش مهمی از احکام بستر اجرایی قانون محسوب می‌شود. تعیین وضعیت هر حساب امکان می‌دهد جریان وجوه متناسب با ماهیت فعالیت صاحب حساب تحلیل شود و در خصوص حساب‌های غیر تجاری، واریزهای فاقد صورت‌حساب الکترونیکی متناظر از واریزهایی که منشأ و ماهیت آنها در سامانه مؤدیان مشخص شده است، تفکیک شوند. به همین دلیل، اجرای صحیح این تفکیک با سایر اجزای بستر اجرایی، به‌ویژه صدور صورت‌حساب الکترونیکی و ایجاد تناظر میان صورت‌حساب‌های الکترونیکی و تراکنش‌ها، ارتباط مستقیم دارد.

بنابراین قانون مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی به‌منظور جلوگیری از استفاده اشخاص از حساب‌های غیر تجاری برای فعالیت‌های تجاری، دو سازوکار اصلی را در نظر گرفته است که عبارت‌اند از:

- **درآمد اتفاقی:** مطابق احکام قانون، وجوه واریزی به حساب‌های غیر تجاری اشخاص که فاقد صورت‌حساب الکترونیکی متناظر هستند، با رعایت شرایط، حدنصاب‌ها و معافیت‌های قانونی، حسب مورد مشمول مالیات بر درآمد اتفاقی می‌شوند. این سازوکار با افزایش امکان شناسایی

جریان‌های مالی فاقد اطلاعات معاملاتی متناظر، انگیزه سوءاستفاده از حساب‌های غیرتجاری را کاهش می‌دهد.

۲ نصاب‌های قانونی: درصورتی که مجموع مبالغ واریزی یا تعداد تراکنش‌های واریزی حساب‌های غیرتجاری فاقد صورت‌حساب الکترونیکی متناظر در بازه‌های زمانی مقرر از حدنصاب‌های قانونی فراتر رود، احکام مربوط به شناسایی درآمد شغلی و ضمانت اجراهای مقرر قابل اعمال خواهد بود. هدف از این سازوکار، شناسایی مواردی است که الگوی استفاده از حساب غیرتجاری با کارکرد عادی و شخصی آن سازگار نیست.

بر این اساس، اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان [۳] در این بخش حلقه اجرایی تفکیک حساب‌ها هستند؛ به این معنا که اطلاعات و وضعیت تعیین شده برای حساب‌ها باید در سامانه‌های آنها به‌درستی اعمال و نگهداری شود. اجرای صحیح این تکلیف، علاوه‌بر کاهش اختلاط جریان‌های تجاری و غیرتجاری، زمینه تحلیل دقیق‌تر تراکنش‌ها، اجرای صحیح احکام مالیاتی و تقویت نظارت بانک مرکزی بر جریان وجوه را فراهم می‌کند.

۳-۲. اختصاص شناسه یکتا به کلیه تراکنش‌ها

با توجه به وجود شناسه‌ها و شماره‌های پیگیری مختلف در سامانه‌های اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان [۳]، برقراری امکان شناسایی و رهگیری یکپارچه تمام تراکنش‌های واریزی و برداشتی، مستلزم تعریف و اجرای استانداردی واحد است. این موضوع به‌ویژه از منظر ایجاد تناظر دقیق میان جریان وجوه و صورت‌حساب‌های الکترونیکی اهمیت دارد. فقدان یک نظام منسجم برای شناسایی منحصر به فرد هر تراکنش، فرصت‌هایی برای سوءاستفاده، پنهان‌سازی درآمد و ایجاد تراکنش‌های غیرشفاف فراهم می‌کند که در نهایت می‌تواند به فرار مالیاتی و گسترش اقتصاد زیرزمینی منجر شود. تخصیص شناسه یکتا به تراکنش‌ها، نه‌تنها ابزاری برای ارتقای کارایی و عدالت نظام مالیاتی و مقابله با فرار مالیاتی است، بلکه برای بانک مرکزی نیز از منظر نظارت بر سلامت و عملکرد اشخاص مذکور نظیر شبکه بانکی، اهمیت ویژه‌ای دارد.

شناسه یکتا برای تراکنش‌ها همان نقشی را ایفا می‌کند که «کد ملی» برای اشخاص دارد؛ یعنی برای هر تراکنش هویتی منحصر به فرد ایجاد کرده و امکان شناسایی و رهگیری دقیق آن را در سامانه‌های مختلف فراهم می‌کند. وجود این شناسه، علاوه‌بر کاهش احتمال تکرار، گم شدن یا بروز مغایرت در اطلاعات، امکان برقراری ارتباط میان اطلاعات یک تراکنش در سامانه‌های مختلف و بهره‌برداری نظام‌مند از داده‌های مربوط را فراهم می‌کند.

اهمیت این موضوع به‌ویژه در خصوص تراکنش‌های درون‌بانکی بیشتر است. اگرچه تراکنش‌های بین بانکی عموماً از مسیر سامانه‌ها و زیرساخت‌های ملی پرداخت و تسویه تحت راهبری بانک مرکزی عبور می‌کنند، اما تراکنش‌های درون‌بانکی در سامانه‌های داخلی هر بانک پردازش و نگهداری شده و الزاماً از زیرساخت‌های بین بانکی عبور نمی‌کنند. همچنین، تفاوت در تعاریف و ساختار اقلام اطلاعاتی، ناهمگونی سامانه‌های بانکداری متمرکز و تفاوت در شیوه‌های ثبت و نگهداری اطلاعات موجب شده وجود شماره‌های پیگیری، شماره اسناد و شناسه‌های داخلی مختلف، لزوماً امکان شناسایی و رهگیری یکپارچه تراکنش را در سطح شبکه بانکی فراهم نکند. استقرار استاندارد واحد شناسه یکتا می‌تواند این خلأ را برطرف کرده و زبان مشترکی برای شناسایی تراکنش‌ها در میان اشخاص مذکور و سامانه‌های پرداخت ایجاد کند.

اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان [۳] موظف‌اند از یک سال پس از لازم‌الاجرا شدن ماده مذکور، برای کلیه تراکنش‌ها اعم از واریزی و برداشتی، مطابق استاندارد اعلامی بانک مرکزی، شناسه یکتا اختصاص دهند. بنابراین، برخلاف شناسه‌ها و شماره‌های پیگیری داخلی که ممکن است حسب سامانه، بانک یا نوع عملیات متفاوت باشند، شناسه یکتای موضوع قانون باید براساس استاندارد واحد اعلامی بانک مرکزی و به‌نحوی تخصیص یابد که هر تراکنش واریزی یا برداشتی به‌صورت منحصر به فرد قابل شناسایی و رهگیری باشد.

به‌عنوان نمونه، درصورتی که وجهی از حساب یک شخص به حساب شخص دیگری منتقل شود، از منظر حساب مبدأ یک تراکنش برداشتی و از منظر حساب مقصد یک تراکنش واریزی ایجاد می‌شود. بر این اساس، یک شناسه یکتا برای تراکنش برداشت از حساب انتقال‌دهنده و شناسه یکتای دیگری برای تراکنش واریز به حساب دریافت‌کننده اختصاص خواهد یافت. بدین ترتیب، هر یک از تراکنش‌های ثبت‌شده در سطح حساب، دارای هویتی مستقل و قابل رهگیری است.

یکی از مهم‌ترین کارکردهای اختصاص شناسه یکتا، فراهم کردن امکان تناظر میان تراکنش‌ها و صورت‌حساب‌های الکترونیکی است. مطابق بند «ج» ماده (۱۰) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان [۳]، در صورتی که صورت‌حساب الکترونیکی قبل از انجام تراکنش صادر شود، شماره منحصر به فرد مالیاتی آن در زمان واریز وجه به‌عنوان «بابت تراکنش» درج شده و در صورتی که صورت‌حساب الکترونیکی پس از انجام تراکنش صادر شود، شناسه یکتای تراکنش یا تراکنش‌های متناظر در صورت‌حساب الکترونیکی درج خواهد شد. اجرای این سازوکار مستلزم آن است که کلیه تراکنش‌های مربوط، صرف‌نظر از درون‌بانکی یا بین‌بانکی بودن، دارای شناسه‌ای یکتا و قابل درج در صورت‌حساب الکترونیکی باشند.

بر این اساس، شناسه یکتا را می‌توان حلقه ارتباط میان اطلاعات معامله در صورت‌حساب الکترونیکی و جریان وجه متناظر با آن دانست. در نبود شناسه یکتای تراکنش، به‌ویژه در مواردی که تراکنش پیش از صدور صورت‌حساب الکترونیکی انجام شده، شناسایی دقیق تراکنش یا تراکنش‌های متناظر با معامله دشوار خواهد شد. این موضوع علاوه‌بر محدود کردن امکان رهگیری وجوه، می‌تواند تشخیص ماهیت دریافت‌های اشخاص و اجرای صحیح احکام مالیاتی، مانند احکام مربوط به درآمد اتفاقی را نیز با اختلال مواجه کند.

در خصوص اسناد تجاری نظیر چک نیز قواعد خاصی پیش‌بینی شده است. صرف صدور اسناد تجاری به‌تنهایی تراکنش محسوب نشده، بلکه انتقال وجه به موجب وصول آن، تراکنش تلقی می‌شود. همچنین ثبت انتقال اسناد تجاری به‌صورت سامانه‌ای، حسب احکام قانون، در حکم انجام تراکنش برای معامله ماقبل و صدور سند تجاری برای معامله بعدی است. بنابراین، در مواردی که انتقال یا وصول اسناد تجاری موجب ایجاد تراکنش شده، اختصاص شناسه یکتا نیز باید متناسب با تراکنش ایجاد شده انجام شود.

استقرار استاندارد واحد و اختصاص شناسه یکتا به کلیه تراکنش‌ها، ضمن ایجاد زبان مشترک میان اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان [۳] و سامانه‌های پرداخت، موجب ارتقای کیفیت اطلاعات تراکنش‌ها، تقویت امکان نظارت بانک مرکزی بر جریان گردش وجوه و فراهم شدن امکان بهره‌برداری مؤثرتر از داده‌ها در نظارت بانکی، مقابله با جرائم مالی و سایر حوزه‌های سیاستگذاری می‌شود. این زیرساخت همچنین امکان استفاده سایر نهادهای حاکمیتی از اطلاعات تراکنش‌ها را برای اهدافی نظیر مقابله با فرار مالیاتی، مبارزه با پول‌شویی و اجرای سایر تکالیف قانونی تقویت می‌کند.

بنابراین، اختصاص شناسه یکتا به کلیه تراکنش‌های واریزی و برداشتی توسط اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان [۳]، یکی از تکالیف زیرساختی این اشخاص در استقرار بستر اجرایی قانون مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی است. این امر علاوه‌بر فراهم کردن امکان تناظر میان تراکنش‌ها و صورت‌حساب‌های الکترونیکی، زمینه رهگیری یکپارچه جریان وجوه و ارتقای نظارت داده‌محور بر شبکه بانکی و سایر اشخاص مذکور را فراهم می‌کند.

۴-۲. تبادل اطلاعات با بانک مرکزی

ثبت، نگهداری و تبادل یکپارچه اطلاعات تراکنش‌ها در نظام بانکی و مالیاتی کشور، مستلزم برخورداری از چارچوبی استاندارد و جامع است. تفاوت در ساختار و شیوه‌های ثبت، طبقه‌بندی و نگهداری اطلاعات در سامانه‌های بانک‌ها و سایر اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان [۳]، در صورت نبود استانداردهای مشترک، می‌تواند تجمیع، پردازش و تحلیل نظام‌مند اطلاعات تراکنش‌ها در سطح ملی را با دشواری مواجه کند. ازاین‌رو، تعریف ساختاری استاندارد برای ثبت اقلام اطلاعاتی یکسان درباره هر تراکنش، از الزامات بهره‌برداری مؤثر از این اطلاعات محسوب می‌شود.

اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان [۳] نظیر شبکه بانکی، به‌دلیل قرارگرفتن در مبدأ انجام و ثبت عملیات انجام تراکنش، بخش مهمی از اطلاعات مورد نیاز برای تکمیل پایگاه جامع جمع‌آوری و تحلیل داده بانک مرکزی را در اختیار دارند. ازاین‌رو، قانون مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی تکالیفی را برای ارسال منظم و استاندارد اطلاعات توسط اشخاص مذکور به بانک مرکزی پیش‌بینی کرده است. این تکالیف، مکمل اختصاص شناسه یکتا به تراکنش‌ها بوده و امکان تجمیع و تحلیل اطلاعات تراکنش‌ها در سطح شبکه بانکی و سایر اشخاص مشمول را فراهم می‌کند.

مطابق ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان، اشخاص موضوع بند «الف» آن ماده، موظف‌اند اطلاعات ماهیانه ریزتراکنش‌های هر حساب، اعم از تجاری و غیرتجاری را حداکثر ظرف ده روز پس از پایان هر ماه و با رعایت قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی [۵]، به پایگاه جامع جمع‌آوری و تحلیل داده بانک مرکزی ارسال کنند. همچنین اشخاص مذکور موظف‌اند در صورت ابلاغ بانک مرکزی، تمام یا بخشی از اطلاعات ریزتراکنش‌های هر حساب را هم‌زمان با انجام تراکنش به این پایگاه ارسال کنند. بنابراین، اجرای این حکم مستلزم آن است که اشخاص مذکور از پیش زیرساخت‌ها و آمادگی‌های فنی لازم برای ارسال دوره‌ای و حسب مورد برخط اطلاعات را فراهم کنند. اطلاعات ریزتراکنش‌ها مجموعه‌ای از داده‌های استاندارد و یکنواخت درباره هر تراکنش است که ساختار و اقلام اطلاعاتی آن توسط بانک مرکزی تعیین و به اشخاص مذکور ابلاغ می‌شود. این اطلاعات شامل اقلامی نظیر شناسه یکتا، تاریخ انجام، مبلغ، اطلاعات هویتی طرفین و بابت تراکنش است. ایجاد شناسنامه تراکنش موجب شده اطلاعات تراکنش‌ها با ساختاری یکسان در مبدأ تولید شده و امکان تجمیع، تطبیق و تحلیل آنها در پایگاه جامع جمع‌آوری و تحلیل داده بانک مرکزی فراهم شود.

در موارد خاص نیز اطلاعات تکمیلی باید در اطلاعات ریزتراکنش درج شود. درصورتی‌که تراکنش به‌صورت واریز یا برداشت وجه نقد انجام شود، اشخاص مذکور موظف‌اند نقدی بودن تراکنش را در اطلاعات ارسالی ثبت کنند. همچنین، در صورتی که تراکنش از طریق واسطه‌هایی نظیر حساب‌های امانی یا سایر حساب‌های واسطه انجام تراکنش صورت گیرد، علاوه‌بر درج روش انجام تراکنش، اطلاعات لازم برای شناسایی طرفین اصلی تراکنش نیز باید ثبت شود. این اطلاعات از آن جهت اهمیت دارد که صرف مشاهده حساب واسطه، لزوماً اشخاصی را که جریان وجه واقعاً به آنها منتسب است، مشخص نمی‌کند.

در این میان، مسئله تراکنش‌های درون‌بانکی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. تراکنش‌های بین بانکی عموماً از مسیر سامانه‌های ملی پرداخت و تسویه عبور کرده و به همین دلیل بخشی از اطلاعات آنها در زیرساخت‌های تحت راهبری بانک مرکزی ثبت می‌شود؛ اما تراکنش‌های درون‌بانکی در سامانه‌های داخلی هر بانک پردازش و نگهداری می‌شوند و الزاماً از مسیر سامانه‌های بین‌بانکی عبور نمی‌کنند. ازاین‌رو، دسترسی بانک مرکزی به این دسته از تراکنش‌ها، در مقایسه با تراکنش‌های بین بانکی، ممکن است فاقد جامعیت، تمرکز، استاندارد واحد و تواتر زمانی مناسب باشد. این وضعیت می‌تواند موجب گسست در زنجیره رهگیری وجوه شود؛ به‌ویژه در مواردی که مجموعه‌ای از انتقالات میان حساب‌های یک بانک انجام شده و تنها در مرحله‌ای بعد وجوه وارد شبکه بین بانکی یا از آن خارج می‌شود. در نبود دریافت متمرکز و استاندارد اطلاعات ریزتراکنش‌های درون‌بانکی، بازسازی کامل مسیر گردش وجوه، شناسایی ارتباط میان تراکنش‌های متوالی و کشف الگوهای غیرعادی یا مشکوک دشواری خواهد بود. بر این اساس، ارسال اطلاعات ریزتراکنش‌ها، زیرساختی برای تکمیل زنجیره نظارت بانک مرکزی بر مجموع تراکنش‌های درون‌بانکی و بین بانکی است.

این موضوع در خصوص سایر اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان [۳] مانند صندوق‌های قرض‌الحسنه، تعاونی‌های اعتبار و ارائه‌کنندگان خدمات کیف پول نیز اهمیت دارد؛ زیرا قرار گرفتن اطلاعات این اشخاص در یک چارچوب استاندارد و ارسال آن به پایگاه جامع جمع‌آوری و تحلیل داده بانک مرکزی، امکان مشاهده منسجم‌تر جریان وجوه در کل شبکه ارائه خدمات بانکی و پرداخت را فراهم کرده و از ایجاد نقاط کور اطلاعاتی در زنجیره نظارت جلوگیری خواهد کرد.

علاوه‌بر اطلاعات تراکنش‌های حساب‌ها، اشخاص مذکور موظف‌اند از یک سال پس از لازم‌الاجرا شدن ماده مذکور، اطلاعات مربوط به صدور

یا ثبت انتقال اسناد تجاری از قبیل چک، سفته و برات را حداکثر ظرف ده روز پس از صدور یا ثبت انتقال آنها به پایگاه جامع جمع‌آوری و تحلیل داده بانک مرکزی ارسال کنند. از آنجاکه مطابق احکام قانون، ثبت سامانه‌ای انتقال اسناد تجاری در موارد مقرر در حکم تراکنش محسوب می‌شود، اطلاعات مربوط به این رویدادها نیز باید به‌گونه‌ای ثبت شود که امکان شناسایی و رهگیری ارتباط آنها با معاملات مربوط فراهم باشد. تکالیف فوق با دو هدف مکمل در قانون پیش‌بینی شده‌اند.

- نخست، تکمیل پایگاه جامع جمع‌آوری و تحلیل داده بانک مرکزی؛
- دوم، تکمیل پایگاه اطلاعاتی سازمان امور مالیاتی کشور موضوع ماده (۱۶۹ مکرر) قانون مالیات‌های مستقیم.

جزء «۳» بند «الف» ماده (۴) قانون بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران [۴]، تشکیل پایگاه جامع جمع‌آوری و تحلیل داده را از وظایف بانک مرکزی دانسته و ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان [۳] نیز اشخاص مذکور را مکلف به تولید و ارسال اطلاعات مورد نیاز برای تکمیل این پایگاه کرده است. پیوند این احکام زمینه استانداردسازی ثبت اطلاعات در مبدأ، کاهش مغایرت و تکرار داده‌ها و تکمیل زنجیره رهگیری جریان وجوه را فراهم می‌کند.

کامل بودن اطلاعات ارسالی به بانک مرکزی، نقش مستقیمی در صحت تناظر میان صورت‌حساب‌های الکترونیکی و مابه‌ازای معاملات دارد. حتی در صورت اختصاص شناسه یکتا، چنانچه اطلاعات یک تراکنش، به‌ویژه تراکنش درون‌بانکی، به‌صورت کامل و استاندارد در پایگاه جامع ثبت نشود، امکان شناسایی ارتباط آن با صورت‌حساب الکترونیکی مربوطه با دشواری مواجه خواهد شد. بنابراین، ارسال جامع اطلاعات ریز تراکنش‌ها، مکمل ضروری اختصاص شناسه یکتا و شرط کارآمدی سازوکار تناظر میان صورت‌حساب‌های الکترونیکی و جریان وجوه است.

برای نمونه، چنانچه صورت‌حساب الکترونیکی انتقال ملکی به مبلغ ۱۲۰ میلیارد ریال صادر شود، اما اطلاعات تراکنش درون‌بانکی مربوط به پرداخت ثمن معامله در پایگاه جامع جمع‌آوری و تحلیل داده ثبت نشده و به تبع آن با صورت‌حساب الکترونیکی متناظر نشود، تمام یا بخشی از مابه‌ازای پرداخت شده در اطلاعات در دسترس سازمان امور مالیاتی کشور قابل احراز نخواهد بود. در چنین حالتی ممکن است تشخیص ماهیت واقعی جریان وجه دشوار بوده و آثار مالیاتی نادرستی برای اشخاص ایجاد شود. این وضعیت می‌تواند علاوه‌بر افزایش اعتراضات مالیاتی، هزینه اثبات پرداخت را نیز بر اشخاص تحمیل کند.

بر این اساس، تأخیر، نقص یا عدم جامعیت در ارسال اطلاعات توسط اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان [۳]، علاوه‌بر تضعیف اشراف اطلاعاتی بانک مرکزی، می‌تواند موجب اختلال در تناظر داده‌های تراکنش‌ها و صورت‌حساب‌های الکترونیکی، دشوار شدن شناسایی جریان‌های مالی و کاهش قابلیت بهره‌برداری سایر نهادهای حاکمیتی از اطلاعات شود. در مقابل، استقرار کامل سازوکار تبادل اطلاعات با بانک مرکزی، زمینه تکمیل زنجیره نظارت بر جریان وجوه، ارتقای حکمرانی داده‌محور و اجرای دقیق‌تر احکام مالیاتی و نظارتی را فراهم می‌کند.

به‌طور خلاصه، تکالیف اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان [۳] براساس قانون مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی، در شکل ۲ آمده است

شکل ۲. تکالیف اصلی اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان براساس قانون مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی

مأخذ: همان.

شایان ذکر است مطابق تبصره «۱» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان [۳] اصلاحی به‌موجب ماده (۷) قانون مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی، بانک مرکزی و حسب مورد کلیه بانک‌ها و ارائه‌دهندگان خدمات پرداخت موظف‌اند مشخصات بهره‌برداران کلیه دستگاه‌های کارتخوان بانکی، پایانه‌های پرداخت الکترونیکی و سایر ابزارهای پرداخت مشابه را به سازمان امور مالیاتی کشور اعلام کنند. این تکلیف، برخلاف تکالیف مربوط به ارسال اطلاعات ریزتراکنش‌ها و سایر داده‌ها به پایگاه جامع جمع‌آوری و تحلیل داده بانک مرکزی، ناظر بر اعلام مشخصات بهره‌برداران ابزارهای پرداخت به سازمان است و حسب مورد مستقیماً توسط بانک‌ها یا ارائه‌دهندگان خدمات پرداخت انجام می‌شود. اقلام اطلاعاتی در این راستا توسط سازمان تعیین شده و شامل داده‌هایی نظیر شناسه یکتای ابزار پرداخت، مشخصات بهره‌بردار مانند شماره اقتصادی، مجوز فعالیت و سایر اطلاعات مرتبط است. همچنین در صورتی که ابزارهای پرداخت فاقد شناسه یکتا باشند یا به حساب تجاری متعلق به مؤدی دارای مجوز فعالیت متصل نباشند، اشخاص مذکور موظف‌اند نسبت به قطع اتصال آنها از شبکه پرداخت بانکی کشور اقدام کنند.

در کنار تکالیف مذکور، اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان [۳]، در اجرای سازوکار وصول مالیات علی‌الحساب درآمد اتفاقی نیز دارای تکلیف هستند. این تکلیف ناظر بر مواردی است که میزان درآمد اتفاقی شخص غیرتجاری از آستانه مقرر در قانون عبور کرده و وی پس از اعلام سازمان امور مالیاتی کشور، در مهلت قانونی نسبت به تعیین تکلیف مالیات علی‌الحساب مربوط اقدام نکرده باشد. در چنین شرایطی، قانون با استفاده از ظرفیت شبکه بانکی، امکان مسدودسازی وجوه شخص را تا میزان مالیات متعلق پیش‌بینی کرده است.

بر این اساس، چنانچه در طول سال مجموع درآمدهای اتفاقی موضوع ماده (۱۲۴) قانون مالیات‌های مستقیم [۶] متعلق به یک شخص غیرتجاری از میزان صد برابر معافیت موضوع ماده (۸۴) قانون مذکور فراتر رود، مابه‌التفاوت آن به‌صورت علی‌الحساب مشمول مالیات با نرخ مقرر در ماده (۱۳۱) همان قانون خواهد بود. در صورتی که شخص غیرتجاری مذکور ظرف ۱۰ روز کاری از تاریخ اعلام سازمان امور مالیاتی کشور، حسب مورد نسبت به صدور، اصلاح یا ابطال صورت‌حساب الکترونیکی مربوط، پرداخت یا ترتیب پرداخت مالیات علی‌الحساب، یا ارائه ضمانت به میزان مالیات متعلق اقدام نکند، اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان [۳] موظف‌اند متعاقب اعلام بانک مرکزی، نسبت به مسدودسازی وجوه موجود در حساب‌های وی تا میزان مالیات مربوط اقدام کنند. همچنین، در صورتی که پس از مسدودسازی، به طرق اشاره شده در قانون، مالیات علی‌الحساب مربوط تعیین تکلیف شود، اشخاص مذکور موظف‌اند متعاقب ابلاغ بانک مرکزی نسبت به رفع انسداد وجوه مسدود شده اقدام کنند.

بنابراین قانون مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی برای عدم انجام تکالیف مقرر توسط اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان [۳]، ضمانت اجرای نظارتی پیش‌بینی کرده است. بر این اساس، عدم انجام تکالیف موضوع ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان [۳] اصلاحی به‌موجب ماده (۷) قانون مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی [۲] ازسوی اشخاص مذکور، تخلف موضوع ماده (۲۳) قانون بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران [۴] محسوب می‌شود. بنابراین، تکالیفی نظیر اختصاص شناسه یکتا به تراکنش‌ها، ارسال اطلاعات ریز تراکنش‌ها و سایر الزامات مقرر برای اشخاص مذکور، صرفاً تکالیفی با کارکرد مالیاتی نیستند، بلکه عدم اجرای آنها می‌تواند در چارچوب نظام نظارتی بانک مرکزی نیز واجد آثار و ضمانت اجرای قانونی باشد. این موضوع، پیوند میان اجرای بستر اطلاعاتی قانون مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی و نظام نظارت بانک مرکزی بر اشخاص تحت نظارت را تقویت می‌کند.

فهرست کامل مصادیق **تکالیف اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان به همراه مستندات قانونی مربوطه** در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱. مهم‌ترین تکالیف اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان مطابق قانون مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی

ماده قانون	متن قانون	تکالیف اصلی
ماده (۱۶ مکرر) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان «الحاقی به‌موجب ماده (۸) قانون مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی»	حداکثر بیست ماه پس از تاریخ لازم‌الاجرا شدن این ماده، به‌منظور تکمیل پایگاه اطلاعات موضوع ماده (۱۶۹ مکرر) قانون مالیات‌های مستقیم و استقرار بستر اجرایی آن، اقدام‌های زیر صورت می‌گیرد: ب- کلیه اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) این قانون، موظف‌اند حسب مورد صورت‌حساب‌های الکترونیکی مربوط به وجوه واریزی از قبیل سود سپرده، سود اوراق مشارکت و تسهیلات را هم‌زمان با واریز صادر نمایند. همچنین اشخاص مذکور موظف‌اند حسب مورد هم‌زمان با انجام تراکنش ارزی، صورت‌حساب الکترونیکی مربوط را صادر و تراکنش مذکور را به بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران ارسال نمایند. ...	صدور صورت‌حساب‌های الکترونیکی
ماده (۱۰) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان «الحاقی به‌موجب ماده (۶) قانون مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی»	سازمان موظف است هم‌زمان با اعلام حساب‌های تجاری به سازمان، اطلاعات آن را به‌صورت سامانه‌ای برای بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران ارسال نماید؛ بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران موظف است حساب‌های مذکور را حسب مورد برای اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) این قانون ارسال و اشخاص مذکور نیز موظف‌اند نسبت به ثبت تجاری بودن این حساب‌ها اقدام نمایند. همچنین: الف) کلیه حساب‌های متعلق به اشخاص غیرتجاری به‌صورت پیش‌فرض «حساب غیرتجاری» محسوب می‌شوند، مگر آنکه به‌عنوان حساب تجاری به سازمان معرفی شوند. ب) کلیه حساب‌های متعلق به اشخاص حقوقی «حساب تجاری» محسوب می‌شوند. معرفی یک حساب تجاری برای بیش از یک شماره اقتصادی مجاز نیست؛ این حکم در خصوص حساب‌های تجاری مشترک جاری نمی‌باشد. ث) حساب‌های متعلق به اشخاص غیرتجاری که به‌منظور انجام فعالیت‌های غیرانتفاعی استفاده می‌شوند یا بر اساس حکم سایر قوانین، اشخاص مذکور حسب فعالیت‌های خود مکلف به اعلام آنها به مراجع ذی‌ربط هستند، از قبیل حساب‌های مربوط به دریافت وجوهات شرعی و حساب‌های متعلق به تنخواه‌گردان‌های اشخاص تجاری، در حکم حساب تجاری هستند و اشخاص مذکور موظف‌اند، این حساب‌ها را به سازمان اعلام کنند. حکم بند «پ» این ماده در خصوص این حساب‌ها جاری نمی‌باشد.	تفکیک حساب‌های تجاری و غیرتجاری
ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان «الحاقی به‌موجب ماده (۷) قانون مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی»	ماده (۱۱)- به‌منظور تکمیل «پایگاه اطلاعاتی سازمان» موضوع ماده (۱۶۹ مکرر) قانون مالیات‌های مستقیم و «پایگاه جامع جمع‌آوری و تحلیل داده» موضوع جزء «۳» بند «الف» ماده (۴) قانون بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۴۰۲/۳/۳۰: الف) کلیه اشخاصی که نسبت به انجام عملیات بانکی موضوع بند «چ» ماده (۱) قانون بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، اشتغال دارند، اعم از بانک‌های ایرانی و شعب و نمایندگی بانک‌های خارجی مستقر در کشور، صندوق‌های قرض‌الحسنه، تعاونی‌های اعتبار و ارائه‌کنندگان خدمات	اختصاص شناسه یکتا به کلیه تراکنش‌ها

ماده قانون	متن قانون	تکالیف اصلی
	کیف پول موظف‌اند از یک سال پس از لازم‌الاجرا شدن این ماده، به کلیه تراکنش‌ها اعم از واریزی و برداشتی مطابق استاندارد اعلامی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، شناسه یکتا اختصاص دهند. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران موظف است بر اساس بند «الف» ماده (۱۹) قانون بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، بر اجرای این حکم نظارت کند. ب) صدور اسناد تجاری نظیر چک که می‌تواند موجب ایجاد تعهد بر ذمه صادرکننده آن شود، به‌عنوان انجام تراکنش تلقی نمی‌گردد و مشمول حکم موضوع بند «الف» این ماده نمی‌شود و در تناظر موضوع تبصره «۱» ماده (۱۶ مکرر) این قانون لحاظ نمی‌گردد. در معاملاتی که از طریق اسناد تجاری فوق انجام می‌گیرد، انتقال وجوه به موجب اسناد تجاری فوق، به‌عنوان تراکنش تلقی و مشمول حکم موضوع بند «الف» این ماده می‌شود. تبصره- در صورتی که اسناد تجاری فوق، به‌منظور انجام معامله دیگری انتقال پیدا کند، ثبت انتقال مذکور به‌صورت سامانه‌ای در حکم انجام تراکنش برای معامله اولیه است و مشمول حکم موضوع بند «الف» این ماده شده و در حکم صدور سند تجاری جدید برای معامله بعدی است.	اختصاص شناسه یکتا به کلیه تراکنش‌ها
ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان «الحاقی به‌موجب ماده (۷) قانون مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی»	الف) اشخاص موضوع این بند موظف‌اند اطلاعات ریزتراکنش‌های هر حساب اعم از تجاری و غیرتجاری در هر ماه را حداکثر ظرف ۱۰ روز پس از پایان هر ماه با رعایت قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی مصوب ۱۴۰۱/۶/۳۰ به پایگاه جامع جمع‌آوری و تحلیل داده ارسال نمایند. انتهای پاراگراف: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران می‌تواند اشخاص موضوع این بند را مکلف کند تمام یا بخشی از اطلاعات فوق را هم‌زمان با انجام تراکنش ارسال نمایند. همچنین بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران موظف است حسب نیاز سازمان، اطلاعات ریزتراکنش‌های «ورودی به» و «خروجی از» هر حساب اعم از تجاری و غیرتجاری به تفکیک وجوه نقد و غیر نقد و نیز اطلاعات «بابت تراکنش» موضوع بند «ج» ماده (۱۰) این قانون را حداکثر ظرف ۱۰ روز پس از درخواست سازمان به‌صورت سامانه‌ای با رعایت قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی برای سازمان ارسال نماید. تبصره بند «ب»- از یک سال پس از لازم‌الاجرا شدن این ماده، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و حسب مورد سایر نهادهای ذی‌ربط نظیر ارائه‌کنندگان خدمات بانکی موضوع بند «خ» ماده (۱) قانون بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران موظف‌اند اطلاعات مربوط به اسناد مذکور را حداکثر ظرف ۱۰ روز پس از صدور یا ثبت انتقال اسناد مذکور به پایگاه جامع جمع‌آوری و تحلیل داده ارسال نمایند. تبصره «۱»- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران موظف است با همکاری سازمان، نسبت به ساماندهی دستگاه‌های کارتخوان بانکی و درگاه‌های پرداخت الکترونیکی و سایر ابزارهای پرداخت مشابه اقدام نموده و به هر یک از آنها شناسه یکتا اختصاص دهد. اتصال دستگاه‌های کارتخوان	تبادل اطلاعات با بانک مرکزی

ماده قانون	متن قانون	تکالیف اصلی
	بانکی و درگاه‌های پرداخت الکترونیکی و سایر ابزارهای پرداخت مشابه اقدام نموده و به هر یک از آنها شناسه یکتا اختصاص دهد. اتصال دستگاه‌های کارتخوان بانکی و درگاه‌های پرداخت الکترونیکی و سایر ابزارهای پرداخت مشابه به شبکه پرداخت بانکی کشور، صرفا در صورت اخذ شناسه یکتای فوق و اتصال به حساب تجاری متعلق به مؤدی دارای مجوز فعالیت مجاز است. بانک مرکزی و حسب مورد کلیه بانک‌ها و ارائه‌دهندگان خدمات پرداخت موظف‌اند مشخصات بهره‌برداران کلیه دستگاه‌های کارتخوان بانکی و پایانه‌های پرداخت الکترونیکی و سایر ابزارهای پرداخت مشابه را به سازمان اعلام کنند.	
ماده (۱۲۶) قانون مالیات‌های مستقیم «اصلاحی به موجب ماده (۲۵) قانون مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی»	... د- در صورتی که در طول سال، مجموع درآمدهای موضوع ماده (۱۲۴) اشخاص غیرتجاری از میزان آستانه صد برابر معافیت موضوع ماده (۸۴) این قانون بیشتر شود، مابه‌التفاوت از مجموع مقادیر مذکور این ماده به‌صورت علی‌الحساب مشمول پرداخت مالیات به نرخ مقرر در ماده (۱۳۱) این قانون می‌شود. شخص مذکور مکلف است ظرف ۱۰ روز کاری از تاریخ اعلام سازمان، نسبت به صدور، اصلاح یا ابطال صورت‌حساب الکترونیکی مربوط یا پرداخت یا ترتیب پرداخت مالیات یا ارائه ضمانت به میزان مالیات متعلق اقدام نماید؛ در غیر این صورت اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان موظف‌اند با اعلام بانک مرکزی به میزان مالیات مذکور، وجوه متعلق به شخص بدهکار را تا زمان انجام اقدامات فوق در حساب وی مسدود نمایند. در صورتی که با ارائه اسناد و مدارک مثبته و با تأیید هیئت حل اختلاف مالیاتی، عدم انجام تکالیف موضوع این بند در موعد زمانی تعیین شده خارج از اراده شخص یا به سبب معاذیر قانونی یا معاذیر شرعی باشد، حکم این بند جاری نخواهد بود.	سایر تکالیف

مأخذ: یافته های پژوهش.

۳. جمع‌بندی

قانون مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی[۲]، از منظر هدف‌گذاری، یکی از مهم‌ترین تحولات نظام مالیاتی کشور در سال‌های اخیر است. این قانون با هدف کاهش فعالیت‌های غیرمولد، مهار سوداگری در بازار دارایی‌ها، ارتقای عدالت مالیاتی و افزایش شفافیت اقتصادی به تصویب رسیده و اجرای اثربخش آن مستلزم هماهنگی و هم‌افزایی میان سازمان امور مالیاتی کشور، بانک مرکزی و اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان[۳] نظیر شبکه بانکی است.

با توجه به نقش اشخاص مذکور در ثبت، پردازش و انتقال وجوه و در اختیار داشتن بخش مهمی از اطلاعات حساب‌ها، تراکنش‌ها و رویدادهای مالی اشخاص، اجرای کامل بستر اجرایی قانون تا حد زیادی وابسته به ایفای صحیح و به‌موقع تکالیف آنان است. این تکالیف علاوه‌بر کارکرد مالیاتی، با اهداف مقرر در قانون بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، به‌ویژه تکمیل «پایگاه جامع جمع‌آوری و تحلیل داده»، ارتباط مستقیم دارند.

تکالیف مقرر برای اشخاص مذکور در مجموع سه کارکرد بنیادین دارند:

۱. تکمیل پایگاه جامع جمع‌آوری و تحلیل داده بانک مرکزی به‌منظور تقویت نظارت بر شبکه بانکی و فراهم‌نمودن ظرفیت‌های لازم برای سیاستگذاری و تحلیل جریان وجوه؛

۲. تکمیل پایگاه اطلاعاتی سازمان امور مالیاتی کشور موضوع ماده (۱۶۹ مکرر) قانون مالیات‌های مستقیم[۶] برای انجام محاسبات مالیاتی، تهیه اظهارنامه‌های پیش‌فرض و سایر اهداف قانونی؛

۳. ایجاد امکان تطبیق جریان وجوه با صورت‌حساب‌های الکترونیکی به‌منظور افزایش شفافیت، تشخیص دقیق‌تر ماهیت جریان‌های مالی، مبارزه با پولشویی و مقابله با فرار مالیاتی.

شناسایی و تبیین یکپارچه این تکالیف می‌تواند ضمن تسهیل اجرای قانون، امکان پیگیری و ارزیابی دقیق عملکرد اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان[۳] را برای مراجع ذی‌ربط فراهم کند. براساس احکام مورد بررسی در این گزارش، تکالیف اصلی اشخاص مذکور در چهار محور عمده شامل صدور صورت‌حساب‌های الکترونیکی، تفکیک حساب‌های تجاری و غیرتجاری، اختصاص شناسه یکتا به کلیه تراکنش‌ها و تبادل اطلاعات با بانک مرکزی قابل دسته‌بندی است. علاوه‌بر این چهار محور، برخی تکالیف اطلاعاتی و عملیاتی تکمیلی نیز برای اشخاص مذکور پیش‌بینی شده است.

جدول ۲. خلاصه تکالیف اصلی اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان مطابق قانون مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی

ردیف	عنوان تکالیف	توضیحات
۱	صدور صورت‌حساب‌های الکترونیکی	• در خصوص وجوه واریزی نظیر سود سپرده، سود اوراق مشارکت و تسهیلات • در خصوص انجام تراکنش‌های ارزی • در مواردی که پرداخت وجه موجب ایجاد تعهد به استرداد آن می‌شود، نظیر قرض و ودیعه.
۲	تفکیک حساب‌های تجاری و غیرتجاری	• ثبت وضعیت تجاری یا غیرتجاری حساب‌ها براساس اطلاعات اعلامی مراجع مربوط • افتتاح حساب تجاری و اعمال تغییر وضعیت حساب‌ها مطابق ضوابط مقرر
۳	اختصاص شناسه یکتا به کلیه تراکنش‌ها	• اختصاص شناسه یکتا به کلیه تراکنش‌های واریزی و برداشتی مطابق استاندارد اعلامی بانک مرکزی • اختصاص شناسه یکتا به تراکنش‌های ناشی از انتقال اسناد تجاری
۴	تبادل اطلاعات با بانک مرکزی	• ارسال ماهیانه اطلاعات ریزتراکنش‌های حساب‌های تجاری و غیرتجاری به پایگاه جامع جمع‌آوری و تحلیل داده بانک مرکزی • فراهم کردن امکان ارسال هم‌زمان تمام یا بخشی از اطلاعات ریزتراکنش‌ها در صورت ابلاغ بانک مرکزی • ارسال اطلاعات مربوط به صدور و ثبت انتقال اسناد تجاری در مواعد مقرر
۵	سایر تکالیف اصلی	• اعلام مشخصات بهره‌برداران دستگاه‌های کارتخوان بانکی، پایانه‌های پرداخت الکترونیکی و سایر ابزارهای پرداخت مشابه به سازمان امور مالیاتی کشور • اجرای الزامات مربوط به اتصال ابزارهای پرداخت به حساب تجاری متعلق به مؤدی دارای مجوز فعالیت • مسدودسازی وجوه حساب شخص بدهکار مالیاتی به میزان مقرر، متعاقب اعلام بانک مرکزی و رفع انسداد آن پس از ابلاغ بانک مرکزی • رعایت الزامات قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی در فرایندهای جمع‌آوری، ثبت و تبادل اطلاعات

مأخذ: همان.

مجموع این تکالیف نشان می‌دهد نقش اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان [۳] صرفاً به انتقال وجوه یا ارائه خدمات بانکی محدود نیست، بلکه این اشخاص در مبدأ تولید و ثبت بخش مهمی از داده‌های موردنیاز بستر اجرایی قانون قرار دارند. کیفیت و جامعیت اطلاعات تولید شده توسط این اشخاص مستقیماً بر قابلیت بهره‌برداری از پایگاه جامع جمع‌آوری و تحلیل داده بانک مرکزی، صحت تطبیق صورت‌حساب‌های الکترونیکی با جریان وجوه و امکان استفاده سازمان امور مالیاتی کشور و سایر نهادهای ذی‌ربط از این اطلاعات اثرگذار است.

شایان ذکر است که تکالیف مذکور صرفاً جنبه مالیاتی ندارند. استانداردسازی اطلاعات حساب‌ها و تراکنش‌ها، اختصاص شناسه یکتا، ثبت اطلاعات ریزتراکنش‌ها و تجمیع این داده‌ها در بانک مرکزی می‌تواند زمینه ارتقای نظارت هوشمند بر شبکه بانکی، رهگیری دقیق‌تر جریان وجوه و بهره‌برداری از داده‌ها در سایر حوزه‌های نظارتی را نیز فراهم کند. به همین دلیل، عدم انجام تکالیف مقرر برای اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان [۳]، حسب حکم قانون، علاوه‌بر ایجاد اختلال در اجرای قانون مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی [۲]، می‌تواند واجد آثار نظارتی در چارچوب قانون بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران [۴] نیز باشد.

با توجه به تمرکز این گزارش بر شناسایی، دسته‌بندی و تبیین تکالیف قانونی اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان، ارزیابی میزان آمادگی اجرایی اشخاص مذکور و آثار اقتصادی اجرای این تکالیف، مستلزم بررسی‌های تکمیلی است. ازاین‌رو، پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی، با بهره‌گیری از داده‌های میدانی و بررسی زیرساخت‌های فنی موجود، هزینه‌های اجرایی تکالیف مذکور، ازجمله هزینه‌های توسعه و ارتقای سامانه‌های اطلاعاتی، استانداردسازی و تبادل داده‌ها و هزینه‌های انطباق با الزامات قانونی، بررسی و برآورد شود. همچنین ارزیابی هزینه‌ها و منافع اقتصادی اجرای این تکالیف، با لحاظ آثار آن بر شبکه بانکی و سایر اشخاص مشمول و منافع احتمالی حاصل از ارتقای شفافیت و کارایی نظارت، می‌تواند مبنایی برای سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی مؤثرتر در اجرای قانون فراهم کند.

این گزارش با هدف شفاف‌سازی و تجمیع تکالیف، تسهیل اجرای احکام قانونی و فراهم‌نمودن امکان نظارت و ارزیابی عملکرد اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان [۳] تهیه شده است. در این راستا تلاش شده مهم‌ترین تکالیف این اشخاص همراه با مستندات و الزامات مرتبط به‌صورت یکپارچه احصا و تبیین شود تا بتوان از آن به‌عنوان ابزاری کاربردی برای مدیران اجرایی و مراجع نظارتی در فرایند برنامه‌ریزی، پیگیری و پایش اجرای قانون مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی [۲] استفاده کرد.

منابع و مآخذ

[1] Improving access to bank information for tax purposes. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/9789264181267-en.

[۲] قانون مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی، مصوب ۱۴۰۴/۰۴/۰۸، مجلس شورای اسلامی.

[۳] قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان، مصوب ۱۳۹۸/۰۷/۲۱، مجلس شورای اسلامی.

[۴] قانون بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، مصوب ۱۴۰۲/۰۳/۳۰، مجلس شورای اسلامی.

[۵] قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی، مصوب ۱۴۰۱/۰۸/۱۰، مجلس شورای اسلامی.

[۶] قانون مالیات‌های مستقیم، مصوب ۱۳۶۶/۱۲/۰۳، مجلس شورای اسلامی.

عنوان: تبیین تکالیف شبکه بانکی در اجرای قانون مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی

DOI: https://doi.org/10.22034/mrc.report.22069

Permanent Link: https://report.mrc.ir/article_12088.html

Publisher : Islamic Parliament Research Center of Iran

گزیده سیاستی

اشخاص موضوع بند «الف» ماده (۱۱) قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مؤدیان نظیر شبکه بانکی، نقش مهمی در اجرای قانون مالیات بر سوداگری و سفته‌بازی دارند. اختصاص شناسه یکتا به کلیه تراکنش‌ها یکی از مهم‌ترین تکالیف اشخاص مذکور است.

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

تهران، خیابان پاسداران، روبروی پارک نیاوران (ضلع جنوبی، پلاک ۸۰۲)

تلفن: ۷۵۱۸۳۰۰۰ صندوق پستی: ۵۸۵۵-۱۵۸۷۵ پست الکترونیک: mrc@majles.ir

وب‌سایت: rc.majles.ir